

Arkeologisk förundersökning

Fjärrkyla i gatan

Inför fjärrvärmeledning inom fornlämning 50,
Slottsgatan, Södra Strandgatan och Munksjöleden,
Jönköpings stad

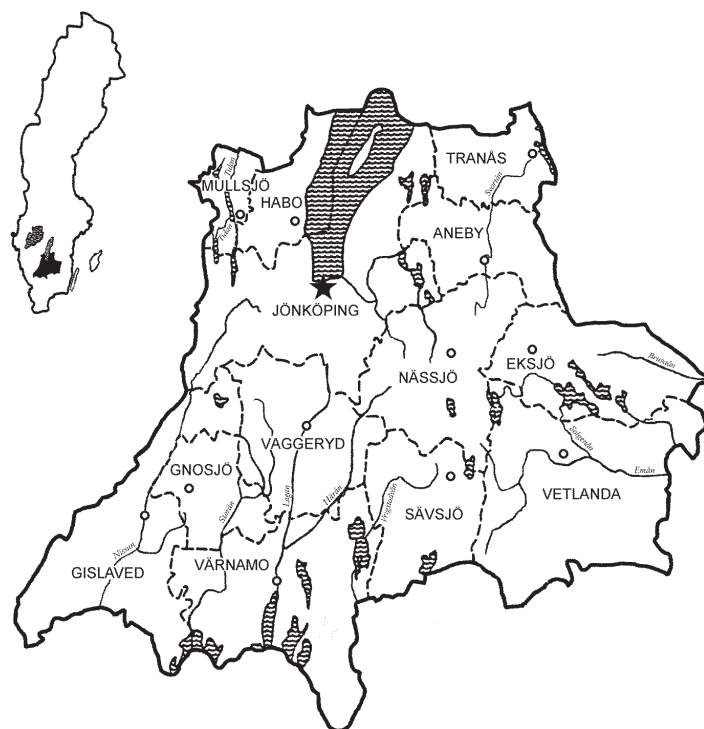
*Kristine församling i Jönköpings kommun
Jönköpings län*

Arkeologisk förundersökning

Fjärrkyla i gatan

Inför fjärrvärmeledning inom fornlämning 50, Slottsgatan, Södra Strandgatan och Munksjöleden, Jönköpings stad

*Kristine församling i Jönköpings kommun
Jönköpings län*

Rapport och foto: Susanne Haltiner Nordström
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryckning och distribution: Marita Tidblom och Birgitta Blomkvist

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
Ur karta © Lantmäteriet. Medgivande MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2008

Innehåll

Inledning.....	5
Omfattning.....	5
Målsättning.....	5
Metod.....	5
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	6
Tidigare undersökningar.....	6
Resultat.....	7
Östra Torget.....	7
Hovrättstomten.....	7
Snusstaden.....	9
Jönköpings slott.....	10
Fynd.....	11
Sammanfattning.....	13
Åtgärdsförslag.....	13
Administrativa uppgifter.....	14
Referenser.....	15
Tryckta källor.....	15
Arkiv.....	15
Kartunderlag..... 7E 1a Ekonomiska kartan...	15
Figurförteckning.....	16

Bilagor

- Bilaga 1. Schaktplan, översikt
- Bilaga 2a. Schaktplan, den östra delen längs med Slottsgatan
- Bilaga 2b. Schaktplan, Slottsgatan och Södra Strandgatan
- Bilaga 2c. Schaktplan, Södra Strandgatan.
- Bilaga 2d. Schaktplan, Södra Strandgatan, Slottsbron och Vallgatan
- Bilaga 3. Anläggningsbeskrivningar

FIGUR 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 7E 1a Jönköping. Skala 1:10 000. Schaktet markerat med en röd linje.

Inledning

Med anledning av ledningsdragning för fjärrkyla utförde Jönköpings läns museum en arkeologisk förundersökning. Undersökningsområdet var beläget till största delen inom Jönköping Öster, alltså på den östra sidan av hamnkanalen. Det berörda området var främst gatumark (trottoar) förutom i passagen förbi Hovrättens arkiv där schaktet drogs genom gräsbevuxen tomt. Förundersökningen ägde rum under januari och mars 2000. Beställare var Jönköping Energi AB och fält- och rapportansvarig var Susanne Haltiner Nordström, antikvarie vid Jönköpings läns museum.

Omfattning

Förundersökningen omfattade sammanlagt ett ca 1 000 m långt och 1,3–1,5 m brett schakt. Det var mellan 1,2–1,5 m djupt. Schaktet löpte längs med Slottsgatan och Södra Strandgatan, över Slottsbron och Munksjöleden.

Målsättning

Förundersökningens målsättning var att fastställa förekomst av fornlämning, begränsa utbredningen samt att ta bort de eventuella fornlämningarna som kunde finnas i schaktet.

De vetenskapliga målsättningarna var att försöka ta reda på hur kanalen var dragen vid Hovrättstomten och få mer vetskap om var den ursprungliga strandlinjen gått för Munksjön och hur utbredd bebyggelsen varit där. Inom slottsområdet fanns förhoppningar om att finna ytterligare pusselbitar till slottet och dess närområde.

Metod

Undersökningsområdet ligger centralt i Jönköping. Via Slottsgatan och Södra Strandgatan kommer schaktet fram till Slottsbron och kanalen mellan Vättern och Munksjön. Här hängdes ledningarna upp under bron. De grävdes ner under Munksjöleden och längs med Skolgatan gick de in på Vallgatan där de anslöts till redan befintlig ledning för fjärrkyla.

När schaktet grävdes var museets personal med för att övervaka och dokumentera när fornlämningar framkom. Fornlämningarna ritades och fotograferades. Allt mättes in av mättekniker från Stadsbyggnadskontoret, Jönköpings kommun. Sträckan längs med Slottsgatan var relativt tom på fornlämningar och här ritades profiler för referens på de olika påförda lagren. Längs hela schaktet fanns påförda massor men under detta fanns sand som vid några ställen var gammal sjöbotten.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Torvmarkerna på Öster har nyttjats till offernedläggelse under förhistorisk tid. Bland annat vid grävningar i Kanalgatan har en uppsättning sadelbeslag i järn från folkvandringstiden samt en enkel skafthålsyxa påträffats. Vid Vedtorget har en tunnackig bergartsyxa hittas. I kvarteret Domherren påträffades en deponi bestående av bland annat ett vildsvinskranium och ett älgben. Alla ovannämnda fynd framkom på 1–2 meters djup i det tjocka torvlagret som Öster och Kålgårdsområdet vilar på.

Staden flyttade till öster från väster efter branden 1612 men området bestod mestadels av sumpmark och kålgårdar. Innan området kunde tas i anspråk för bebyggelse krävdes omfattande grundläggningsåtgärder. Tjocka lager med granris påfördes längs sandrevelns södra sida, de s.k. Maderna, i syfte att utvinna tomtmark. Senare grävdes även en kanal och hamnbassäng för att torrlägga området som led av översvämningar och problem med vattensjuk mark.

Området längs Södra Strandgatan har legat delvis eller helt under vatten på 1600-talet och dess nuvarande sträckning följer i stora drag strandlinjen som den tedde sig på 1700-talet. Man har använt granris och timmerkistor till att torrlägga strandkanten och på så sätt utöka tomterna. Husen byggdes sedan direkt ovanpå dessa kistor men även på pålar direkt i vattnet. Längst ut på tomterna anlades bryggor. Området väster om Hamnkanalen har ingått i Jönköpings slottsområde. Väster om Slottsbron har bastionen Christina legat.

Tidigare undersökningar

Ett antal arkeologiska undersökningar har genomförts i anslutning till ledningssträckningen. Bland dessa kan nämnas arkeologiska undersökningar inom kvarteren Ansvaret, Apeln, Dolken och Druvan. Dessutom har ett antal antikvariska schaktkontroller genomförts i samband med ett flertal ledningsdragningar längs undersökningsområdet. Kvarteret Dolken motsvarar den s.k. Tyska Maden där tyska hantverkare bosatte sig på 1600-talet. På samma sätt benämndes området runt kvarteret Druvan för Svenska Maden. Genomgående vid alla undersökningar på Öster har man kunnat konstatera hur markfuktighet och hög grundvattennivå har vållat problem vid anläggandet av bebyggelse. Tjocka lager granris och sand i kombination med timmerkistor har använts för att torrlägga och stabilisera marken.

Området väster om Slottsbron motsvarar slottets nordöstra del med slottsvallen och bastionen Christina. Vid tidigare schaktkontroller i aktuellt område i Skolgatan och Vallgatans nordligaste del har inga säkra spår av Jönköpings forna slott påträffats. Dock framkom slottsvallen med rester efter en kurtin i Vallgatan 1997. Kurtinen har förbundit bastionerna Gustavus och Carolus med

varandra. Bredden var ca 6,0–6,5 m. Den bestod av en syd- och en nordmur, mellan dessa fanns bebyggelserester i form av raseringsmassor. Den södra murens utsida var putsad med tjockt lager med gråvitt kalkbruk. I ett annat schakt framkom ytterligare rester efter kurtinen men här fanns en smalare passage, en del av ett rum med stenlagt golv. Rummet kan ha använts som muskötvärn (Enbäck 2000:6).

Resultat

Östra torget

Slottsgatan schaktades på den norra vägbanan/trottoaren som löper längs med Östra Torget och här har tidigare gjorts undersökningar inom kvarteret Druvan, intill Änkhusgatan. Då framkom fyra olika tomter på vilka tre byggnadsrester påträffades. De timrade husen fanns bevarade i grunden så rumsindelningar och ingångar syntes tydligt. Tomten och huset som fanns i den sydvästra delen fortsatte in i profilväggen utan att slutet hade framkommit. Det fanns förhoppningar om att dessa delar skulle påträffas under den aktuella undersökningen men lämningarna som framkom i schaktet kunde inte med säkerhet kopplas samman. Här låg schaktet ute i gatan så trottoaren undersöktes inte, troligen finns resterna efter husen under trottoaren. I den västra delen av tomten påträffades en rad med stolpar som kan vara rester efter en tomtgränsmarkering eller ett staket (se bilaga 2a).

Hovrättstomten

På hovrättens tomt, i den södra delen, kom lämningar efter vad som kan vara en byggnation. Göta hovrätt inrättades 1634 och var då placerat i slottet. Efter att ha flyttat några gånger så började Hovrättshuset att byggas och stod färdigt 1650. Hovrättens arkiv blev efter hand mycket omfattande så en arkivbyggnad uppfördes 1816 på den södra delen av tomten. Inredningen var mycket enkel och någon uppvärmningsanordning fanns ej (Karlsson 1984:83). Lämningarna som påträffades i södra delen av hovrättsparken skulle kunna höra ihop med denna byggnad, men det är osäkert.

I den östra delen av tomten, (bilaga 2b), framkom en kullerstensläggning som går ut mot den dåvarande kanalen. Kanalen började byggas i början på 1620-talet som en inre transportled och som ett dräneringssystem för den östra delen av staden. Kullerstensläggningen (A4) börjar med en rad stående stockar (A1) som troligen är kanten mot kanalen. Att den ligger så pass långt ner beror delvis på att höjningen av Vättern har gjort att dagens nivå är minst ca 0,5–0,6 m högre än vad den var på 1600-talet. Vattennivån då, var i Vättern, kanalen och Munksjön på samma nivå och det var mycket därför man hade problemen med lukt och stillastående vatten. Det

FIGUR 2. A4, kullerstensläggningen. Längst fram i bild syns de stående stockarna från A1.

var också orsaken till att kanalens bredd minskades på 1870-talet och att den slutligen lades igen på 1920-talet.

Ytterligare en rad med stående stockar (A1:b) kom 0,4 m väster om A1. Alla tre anläggningarna är samtida. A1 fortsätter in i båda schaktväggarna men sedan kommer en ledningsstörning i den norra delen vilket gjort att både kullerstensläggningen och den andra stolpraden blivit störda. Stenläggningen var ca 2 m i schaktets riktning sedan är det söndergrävt av A2, en stenläggning som börjar med en syllstensrad. Denna anläggning har tillkommit senare än A5. Den senare stenläggningen fortsatte ca 2 m i schaktets riktning och var sedan störd. Den östra kullerstensläggningen har troligen funnits över en större yta längs med kanalen, som tex en kant eller område för att ta sig fram längs med kanalen. Vid en senare tidpunkt har sedan en ny stenläggning lagts, kanske som gårdsplan framför en byggnad. De fortsatta lämningarna i schaktet har tolkats som fundament till någon form av byggnad. Det första, A5, var byggt i trä. Denna måste haft som funktion att staga upp något med kraftig tyngd, tex en spis eller möjligen hörnet på en byggnad. Försättningen på konstruktionen bestod av enklare träkistor som var ofyllda. Hur långt detta fortsatt går inte att säga på grund av att de fortsatte ner under grundvattennivån. De påträffade anläggningarna kommer på en nivå ca 1,5 m under den nuvarande marknivån (bilaga 2b).

Försättningen inom Hovrättstomten har inte så många lämningar, enstaka stenar, stockar och ett kulturlager syns i profilkanterna. Kulturlagret innehåller porslin, tegel, keramik främst rödgods och träflis. Ett huvud av en kritpipa påträffades och på den fanns en stämpel som möjligen kan göra den daterbar. Ytterligare en rad med stående stockar, A6, kom i mitten av tomten. Raden fortsatte in i schaktväggarna på båda sidor. Funktionen har troligen varit fundament (bilaga 2b).

I hörnet vid utfarten från tomten och Hovrättsgård kom ytterligare en träkonstruktion. A8 bestod av tillyxade rektangulära stockar som ser ut att ha stått i en dubbelrad. Anläggningen kan

FIGUR 3. Anläggning 5, ett fundament av trä. En träram sammansatt av dymlingar med stående stockar innanför.

antingen ha varit grunden till en byggnad eller möjligen fundament till en bro som skall ha funnits här i närheten för passage över kanalen (bilaga 2b).

Snusstaden

Det expansiva 1700-talet som i många svenska städer visade sig genom att man upprättade manufakturer där tobaken spelade en viktig roll. I Jönköping resulterade detta i snustillverkning. År 1816 utgjorde snusproduktionen 73 % av hela industrins värde och denna dominans bibehölls under flera årtionden. Köpmännen i Liljesjöraden var stadens stora snusfabrikörer. Tomtägarna hade under hand fyllt ut tomtmark och bryggor längre och längre ut i sjön och fick därmed plats för fler hus att mala snus i (Lindqvist 1979:42 och 72). Delar av de påträffade strandskoningarna och byggnationerna kan vara från detta skede med magasin för snustillverkning under 1800-talet. Det fanns också lämningar som kan vara betydligt äldre än detta, men de har då blivit skadade av grundarbetet för magasinen. En del av magasinen byggdes direkt på pålar i vattnet utan något grundfundament.

I Hovrättsgränd framkom delar av konstruktioner, stående rektangulära mindre stockar (A9) och liggande timmer med dymling (A10), allt mycket stort av ledningsschakt. I hörnet till Kammarrätten framkom en större konstruktion, A 11. Den började i den södra schaktkanten med en trolig strandskoning bestående av stående plank som gjorts vattentät genom att spånt satts på insidan, mot norr. Spånten var tillverkad av den halvrunda delen som blir över vid planktillverkning. Intill strandskoningens mot söder framkom stående stolpar som troligen varit del av en brygga eller förtöjningsplats för båtar (bilaga 2b).

Innanför strandskoningens längre västerut framkom kistor byggda i timmer och med fyllning av stora stenar. Kistorna var avlånga och satt ihop med dubbla tvärsålar. De fortsatte in i profilen, både i norr och västerut låg de delvis djupare än schaktet så de togs aldrig fram i sin helhet. Sträckan från Hovrättsgränd till Lantmätargränd var relativt tom, enstaka träfragment påträffades men annars inget av antikvariskt intresse. Tidigare strandlinje för Munksjön låg här och

området har använts som ett område med magasin, båthus och bryggor. Tomtgränserna har varit olika långa och några var utfyllda längre ut i Munksjön än andra. Här har inte den ursprungliga strandlinjen kunnat ses utan bara de utfyllda tomterna och bryggorna.

Strax innan Borgmästargränd framkom flera konstruktioner. Trots att området var stört av en ledningsdragning i mitten av schaktet framkom här en kullerstenslagd yta, ett golv av tegelsten och en träkonstruktion, A 14. Kullerstensläggningen var välldad och har troligen legat utanför en byggnad, antingen på en innergård eller utanför. Tegelstenarna har utgjort ett golv inne i själva byggnaden och plankorna kan ha utgjort väggar eller liknande. Konstruktionen var med kullerstensläggningen ca 12 m (bilaga 2c).

Vid utfarten på Borgmästargränd var stora delar av schaktet helt stört av en stenkista som stod i direktförbindelse med Munksjön. När denna grävdes upp välldde vattnet in i schaktet och man tvingades att dämna upp och börja pumpa. Väster om kistan framkom en träkonstruktion (A15) med stående plankor som var spåntade. Anläggningen var synlig i den södra schaktkanten och den fortsatte ca 2,2 m. Raden avslutades med en rad av stående stockar, fyra stycken, som var nedtryckta i sanden. Runt den ena stocken satt ett järnband placerat. Hela denna konstruktion har blivit störd av ledningar vilka uppgick till ett 20-tal och tog upp en yta på ca 1,5 m (bilaga 2c).

Mellan A15 och hörnet på John Bauer Hotel påträffades enstaka träkonstruktioner och stående stockar, allt i en fyllning bestående av brun sand med inslag av organiskt material, lite tegel och sten. Träresterna var stående stockar och plank (A16) (bilaga 2c).

Under asfalten kom en kullerstensläggning som kan tillhöra den kaj som byggdes här 1893 (Lindqvist 1979:92). Sträckan fram till Munksjöleden var sedan helt tom på lämningar. Här fanns bara påförd sand.

Jönköpings slott

Slottet byggdes och rustades upp i början på 1600-talet, i flera etapper. Efter att staden flyttat till den östra sidan av kanalen kunde slottet ta den mark i anspråk som behövdes och befästningar runt slottet och det nya stadsområdet planerades. Arbetet fortskred med främst bastionerna och med en förborg i norr och utanverk främst mot väster och söder.

Fästningar efter tidens ideal bestod av fyr- eller månghörningar med bastioner. De mellanliggande murpartierna benämndes kurtiner. Från bastionerna kunde flankerande eld ges längs kurtinen och längs den intilliggande bastionens närmaste långsida. Ofta förekom i skärningspunkten mellan kurtinen och bastionens långsida en indragning, så att en skyddad plats erhöles en s.k. orillon (Karlsson 1996:40). På FIGUR 5 syns slottsanläggningen vid 1600-talets slut inlagd i nuvarande stadsplan med fyndområdet markerat.

FIGUR 4. Anläggning 17, murrester efter Jönköpings slott. Delar av den östmur, som löpte mellan de båda bastionerna Carolus och Christina.

De påträffade murresterna, A 17, som framkom i mitten av Munksjöleden har troligen varit delar av den mur, kurtin, som förbundit de båda bastionerna Christina och Carolus. Muren har legat ut mot Munksjön (bilaga 2d). Den har varit smalare än den kurtin som löpte mellan Carolus och Gustavus som påträffades 1997 som var 6 m bred. Den nypåträffade muren var 2,2 m bred.

Upprättningsarbete och utvidgningar och däremellan perioder av förfall pågick in på 1700-talet. Slottet lämnades sedan helt åt sitt öde och stenen i murarna användes som byggmaterial och 1828 gavs tillstånd att radera fästningsvallarna för att användas till fyllnadsmassor i Breda hamnen när man byggde Östra Torget.

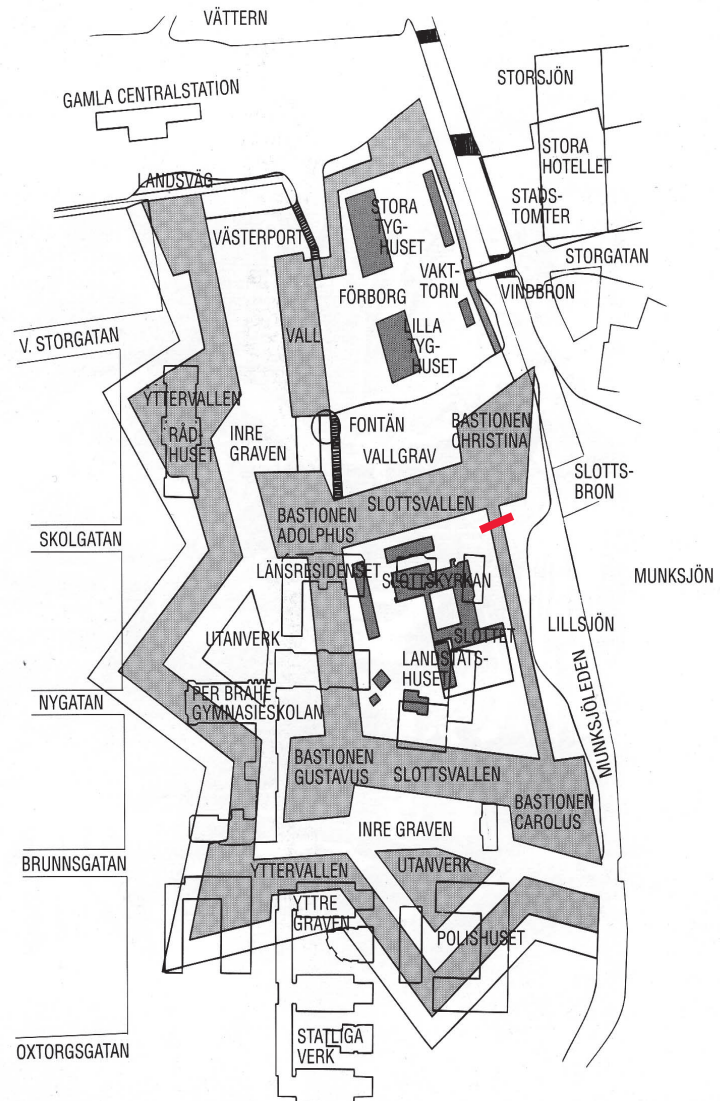
Mitt i Munksjöleden under övergångsstället framkom en stenmur. Den var ca 2,2 m bred i N-S-riktning och bestod av stora stenar. Två murar har gjorts och i mellanrummet mellan dessa har man hållt ner bruk, tegel och mindre sten. Till muren hade använts kalkputs på utsidan som fanns bevarad på några ställen. Mest intakt var muren i mitten där bruket gjort det stabilt. Den bevarade höjden på muren var 0,9 m och bredden ökade nere vid basen med ca 0,3 m. Fyllningen runt muren bestod av varvig sand med tegel och sten. Vid den östra delen av muren påträffades ett profilerat ribb- eller valvtegel. Teglet var delvis skadat, men har troligen haft en treklöverform. Sådant tegel brukade i medeltida byggnader användas i fönster och dörrinramningar så det har säkert ingått i slottsbyggnaden. I övrigt framkom inget. Runt botten av muren fanns orörd sand. Muren härrör från Jönköpings slott. Det är den tunnare östmuren, vilken man inte behövt befästa lika starkt på grund av skyddet man fick från Munksjön. Muren kan vara byggd i slutet av 1500-talet eller i början på 1600-talet.

Fynd

Det som påträffades var framförallt tegel, lite keramik av yngre rödgodstyp och djurben. Det fynd som var lite utöver det vanliga var en kritpipa (Fn 1) med tillverkningsstämpeln bevarad. På ovasidan strax över platsen för skaftet syns bokstäverna AFR. Kritpiporna kom till Sverige på 1600-talet i och med att tobaken kom.

FIGUR 5. Jönköpings slott inlagt i nuvarande stadsplan. Den påträffade muren (markerad med ett rött streck på kartan) mellan de båda bastionerna Christina och Carolus, intill Slottsbron. Skala 1:4000.

JÖNKÖPINGS SLOTT VID 1600-TALET SLUT

De första piporna tillverkades i England 1575. Pipmodet skiftade från 1600-talets små och korta till 1800-talets mycket större när tobaken var billigare. Under 1700-talet tillverkades pipor med en mängd olika motiv och mönster. Som regel satte tillverkaren sin stämpel på pipan. Mängder av stämplar finns, och i många fall går det att härleda stämpeln till en viss verkstad och därmed också till den tid, då pipan tillverkades (Broberg 1983). Den aktuella stämpeln AFR har dock inte lyckats identifieras inom ramen för förundersökningen.

Fynd 2 var ett ribbtegel från slottet som troligen haft en treklöverform. Några bitar fönsterglas och en del av en mindre brunfärgad glasflaska framkom utanför Hovrätten. I samma schakt påträffades några bitar av musselskal, vilket tyder på en högreståndsmiljö.

Musslorna har transporterats hit för att avnjutas av ett pengastarkt klientel i staden. Fyndkontexten är osäker, skalet kan ha kommit till platsen med avfallslager och behöver alltså inte ha någon koppling till tomten, men tanken på att någon inne i Hovrätten har ätit musslorna ligger nära tillhands. De övriga fynden, förutom pipan och teglet har inte tillvaratagits.

Fnr	Föremål	Anmärkning	Läge
1	Kritpipa	AFR	A 7
2	Ribbtegel	Treklöverform	A 17

FIGUR 6. Fyndtabell över de två fynd som påträffades vid undersökningen.

Sammanfattning

Under vår-vintern år 2000 grävdes schakt för fjärrkylan på Slottsgatan och Södra Strandgatan, från korsningen precis bortom Änkhusgatan till Vallgatan vid residenset. Schaktet var ca 1,3–1,5 meter brett och den sammanlagda längden var ca 1000 m. Resultatet blev på öster rester efter olika fundament för byggnader och strandskoning. Strandskoningen påträffades både mot Munksjön och mot den dåvarande kanalen, som låg där Museigatan och Södra Strandvägen nu ligger. Schaktet fortsatte över kanalen till Munksjön och mitt i Munksjöleden framkom rester efter Jönköpings slott. På sträckan Vallgatan och mot residenset framkom inget av arkeologiskt intresse, här har också många grävningar gjorts tidigare och mycket är förstört och omrört.

Åtgärdsförslag

Länsmuseet ser inga behov av vidare åtgärder. Genom schaktkontrollerna och dokumenteringen av de lämningar som framkom, vilka till stor del ligger kvar, har undersökningen avslutats.

Referenser

Tryckta källor

- Broberg, A. m.fl. 1983. *Kritpipor. Helgeandsholmen, 1000 år i Stockholms ström*. Jönköping.
- Enbäck, B. 2000. *Murrester vid Jönköpings slott. Rapport 2000:6*, Jönköpings läns museum.
- Karlson, B. E. 1984. *Bebyggelse i Jönköping 1612-1870, Småländska kulturbilder 1984*. Jönköping.
- Karlson, B. E. 1996. *Bebyggelse i Jönköping 1612-1870 Småländska kulturbilder 1996*. Jönköping.
- Lindqvist, G. 1970. *Jönköping, stadens framväxt. Malmö*.

Arkiv

Jönköpings läns museum. Jönköping.

Kartunderlag

Ekonomiska kartan 7E 1a. Skala 1:10 000.

Figurförteckning

Figur 1. Ekonomiska kartan med undersökningsområdet markerat. 7E 1a. Skala 1:10 000.

Figur 2. Anläggning 4, kullerstensläggning i den södra delen av Kammar-rättsparken. Anläggning 1, stående timmer syns i förgrunden. Foto S. Nordström, JLM.

Figur 3. Anläggning 5, träfundament. Träram sammansatt av dymlingar och med stående stockar inuti ramen. Foto S. Nordström, JLM.

Figur 4. Anläggning 17, murrester. Delar av den mur, kurtin, som löpte mellan de två bastioner i den östra delen av Jönköpings slott. Foto S. Nordström, JLM.

Figur 5. Jönköpings slott inlagt i nuvarande stadsplan. Skala 1:4000.

Figur 6. Fyndtabell.

Bild på framsidan. Anläggning 14, huskonstruktion. I förgrunden tegel-golv som troligen funnits inne i huset och den vällagda kullerstensytan i bakgrunden som legat utanför själva byggnaden. Foto S. Nordström, JLM.

Anläggningsbeskrivningar

A 1 Stående timmer

I den sydöstra delen av Hovrättstomten, söder om arkivbyggnaden, framkom en rad av stående stolpar rakt över schaktet i nord-sydlig riktning. De var åtta stycken som var synliga men de fortsätter in i profilerna. Diametern var ca 0,2 m och längden mellan 1,2–1,3 m. De var spetsade i ena änden och hade då fått en fyrkantig utsida. Stolparna var satta i sand och lera. Dess funktion har troligen varit kajkant mot kanalen.

A 1b Kullerstensyta

En yta som kom i direkt anslutning till A 1 och använts under samma period. Det är en mindre yta på ca 0,5 m bredd, öst-västlig riktning, och över hela schaktets bredd. Ligger i direkt anslutning till A1 och A1c. Stenarna var 0,05–0,1 m stora och vilar i sand.

A 1c Stående timmer

Bestående av sju stående stockar i samma riktning som A1 men med en mindre diameter, ca 0,1 m. Dessa står 0,2 m högre än stockarna i A1 men de hör ihop med samma kullerstensyta. Även här har funktionen troligen hört ihop med att kanalen fanns precis utanför.

A 2 Kullerstensläggning

Kullerstenarna täcker ett område på 2,0 m i schaktets längdriktning. En störning kom i den norra delen av schaktet vilket gör att stenläggningen var mellan 1,2–0,9 m bred. Stenarna, satta i sand, var mellan 0,05–0,15 m stora. Kullerstensläggningen börjar i öster med en syllstensrad bestående av fyra stenar i nord-sydlig riktning. De var mellan 0,2–0,4 m stora. Öster om stenarna fanns sand och sedan kommer A4 som grävts sönder vid anläggandet av A2. Ovan stenarna låg ett tunt avsatt lager med tegel, glas och ben.

A 3 Stolpe med stenkongregation

Stolpen var 0,3 m i diameter och var stående precis invid den södra profilkanten. Den var stenskodd och 0,9 m djup. Stolpen var spetsad i nedre änden. Dess funktion är oklar, troligen hör den ihop med A4.

A 4 Kullerstensläggning

Stenläggningen börjar i öster vid A1 och går vidare fram till och under A2. Den är alltså äldre än A2. Stenarna var något större än A2, mellan 0,05–0,2 m stora och vilade i sand. Stenläggningen lutar ner mot stockarna i A1, från dess östligaste till den västligast kanten skiljer det i höjd ca 0,4 m.

A 5 Träfundament

Strax väster om A2 kom en konstruktion av trä, ca 1,5 x 1,5 m stor. Anläggningen bestod av en träram som satts ihop med hjälp av dymlingar. Stockarna i ramen var ca 0,15 m breda. Innanför ramen stod stockar på högkant 15 stycken till antalet, mellan 1,2–1,3 m långa och spetsade. Vid den västliga ramen låg stenar ovanpå vilka hade tyngt ned denna ände. Träramen fortsatte in i profilerna och västerut men här försvårade grundvattnet vidare undersökningar. Funktionen har troligen varit som fundament till något tungt som annars hade sjunkit på den sanka miljön, eventuellt en spis som behövts för att värma upp ett hus.

A 6 Stående stockar

På 0,8 m djup framkom en rad med sju stockar, ca 1,2 m långa och spetsade. Raden fortsatte in i schaktkanterna, nord-sydlig riktning. Anläggningen framkom väster om A 5. Öster om denna, 0,5 m, om stenraden kommer ytterligare en stock, synlig bara i profilen. Över stockarna kommer en stenläggning, ca 0,7 m under marknivå, med 0,1–0,2 m stora stenar. De kan ha utgjort en stenläggning där stockarna har stuckits ner för att stabilisera området eller så har de utgjort någon lättare konstruktion.

A 7 Stenkoncentration med trä

En större sten på ca 0,5 m låg över en rad med stockar i öst-västlig riktning. Stockarna var sex stycken, 0,1–0,15 m breda och spetsade. Runt den stora stenen på östra sidan fanns andra stenar. I det lager som stenarna vilade i fanns tegel, ben, kritpipa, musselskal, och keramik (yngre rödgods). Funktionen kan vara att stenarna utgjort någon form av grund och att träraden stabiliserat denna.

A 8 Stående timmer

Anläggningen låg i hörnet Hovrättsparkeringen och Hovrättsgränd med stockar som yxats till så de fått en rektangulär form. Konstruktionen var 2,5 m i nord-sydlig riktning längs med Hovrättsgränd, 0,6 m lång och 0,4 m bred. Stolparna grävdes inte fram i sin fulla längd utan fortsatte ner under grundvattnet. Funktionen har troligen varit som fundament eller för att hindra vattnet att komma in på tomten.

A 9 Stående timmer

Anläggningen låg i Hovrättsgränd i korsningen till Södra Strandgatan i öst-västlig riktning. Timmerstockarna var huggna i en rektangulär form och var ca 0,1–0,15 m stora. Konstruktionen fortsatte in i profilväggen på den södra sidan. Anläggningen kan höra till en bryggkonstruktion då kanalen mynnat ut i Munksjön på denna plats.

A 10 Timmer med dymling

Stockarna kom under ett lager av ris och de var 2,4 m långa, 0,4 m breda och 0,2 m djup. I den östra änden på den ena satt en kraftig dymling. Fyllnadslagret runt träkonstruktionen innehöll mycket ris, tegel och keramik. De påträffades precis väster om A 11 och högre upp i schaktet. Vid borttagandet av dessa framkom A 11.

A 11 Strandskoning

Belägen strax väster om A10 och sträcker sig tvärs över schaktet och fortsätter in i schaktväggarna. Anläggningen var 4,4 m bestående av stående plank med spånt på nordsidan in mot land. Plankorna var ca 0,2 m breda och var placerade med ett litet mellanrum till nästa plank. I detta mellanrum satt spånten för att göra det hela tätt. Den har tillverkats av rester vid tillsågningen av plank och har ej barkats av och den halvrunda sidan har placerats inåt. Utanför strandskoningen, mot söder, framkom en samling stolpar som skyddat strandskoningen eller fungerat som förtöjningsplats. Strandskoningen försvinner in i schaktväggen och där tar en annan konstruktion vid. Det var kistor av trä, ca 1x2 m fyllda med sten. Kistorna var rejält byggda med kraftiga dymlingar i hörnen. Funktionen för dessa har varit att stabilisera den vattensjuka marken för att göra byggnation möjlig. Fyllningen runtomkring bestod av mycket tegel, glas, porslin, keramik, kritpipor, träflis och ris.

A 12 Pålråd

Anläggningen påträffades i den östra delen av schaktet vid Änkhusgatan. Pålråden bestod av mindre stolpar, ca 0,1 m i diametern och ställda med 0,1 m mellanrum. Raden var ca 4 m lång.

A 13 Stenläggning

Anläggningen syntes i profilen i Slottsgatan ovanför A 12. Den bestod av stenar samlade i en stenpackning 2 m lång i schaktets riktning och 0,4 m hög. Packningen bestod av både rundad sten och flata stenar. Funktionen är oklar.

A 14 Huskonstruktion

Anläggningen belägen mellan Lantmätargränd och Borgmästargränd i trottoaren till Södra Strandvägen. Utanför huset fanns en kullerstensläggning och i själva byggnaden ett tegelgolv. Plankorna var placerade i fack och här fanns också kantställda tegelstenar som åtskiljare. Ytan var delvis störd av senare nedgrävningar. Kullerstensytan var mycket välldad och kan vara en gårdsyta utanför huset.

A 15 Plankkonstruktion

Vid utfarten till Borgmästargränd, strax väster om stenkistan som stod i förbindelse med Munksjön, framkom en rad av plankor. De stod spåntade i den södra kanten av schaktet, ca 2,2 m långt och plankorna var ca 0,2 m breda. Fyllningen bestod av sand med inblandning av sten och grus. Över anläggningen kommer en mängd ledningar på en höjd av 0,8 m under asfalt. Dessa har stört plankkonstruktionen en del, men den fortsätter under och på den norra sidan. De spåntade plankorna avslutas med en stolprad bestående av fyra stolpar tvärs över schaktet i väster. En av dessa drogs upp och befanns vara 5,8 m lång. Runt den sista av stockarna mot väster satt ett järnband ca 0,5 m långt och 0,2 m brett. Området för stenkistan med vattenförbindelse till Munksjön var ca 15–20 m långt. Runt stenkistan fanns bärlager av grus, sand och sten.

A 16 Plankkoncentration

Anläggningen belägen vid hörnet Södra Strandgatan - Borgmästargränd, och bestod av sex stående plank på tvären i schaktet. De var satta i sand. I profilen på 0,3–0,4 m under asfalt kommer en kullerstensläggning bestående av stora huggna stenar ca 0,2–0,3 m stora som kan härröra från den stenlagda kaj som anlades här 1893.

A 17 Murrester

Mitt i Munksjöleden, i den östra bilbanan vid övergångsstället, påträffades rester efter en mur. Den var 2,2 m bred i nord-sydlig riktning murad av stenar med en storlek av 0,3–0,4 m stora. Speciellt i kanten av muren fanns det större stenar som bildar en vägg/kant på muren. På utsidan fanns spår efter kalkputs med små sten och tegel i. Troligen gjordes muren som två murade väggar och i mellanrummet har man hållt bruk, tegel och mindre sten. På den västra sidan låg steril sand dikt an mot muren. Fyllningen runt muren bestod av varvig sand med lite tegel. I den norra profilen påträffades sten och en störning efter ledningar på 1,2 m djup. Muren var bäst bevarad i mitten där bruket låg, där fanns lite större sten, 0,3–0,5 m stora. Djupet på muren var 0,9 m från kantstenarna och den blev bredare ned mot basen, ca 0,3 m. Muren hör troligen till Jönköpings slott och den mur, kurtin, som förbundit de två bastionerna, Christina och Carolus. Muren har varit den smalaste försvarsmuren på slottet, eftersom den legat ut mot Munksjön som ur försvarssynpunkt var den säkraste sidan.

Arkeologisk rapport 2007:06
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM